

אין לי חלומות על עבר מפואר. לא היינו עשירים ולא חיינו כעשירים. רמת החיים גם של השכבות היותר המבוססות הייתה נמוכה מהיום. לא החזקנו רכב, מעטים עשו זאת. בדרך כלל רופאים השתמשו ברכב מנועי. אמצעי התחבורה העיקרי הייתה הרכבת, שנסעה בתדירות סבירה כמעט מכל מקום לכל מקום (רשת הרכבות המסועפת הייתה קיימת כבר יותר מ- 100 שנים). גם כשהיינו בברלין לקחנו טקסי לעתים נדירות ולרוב הסתפקנו בתחבורה הציבורית. הלבוש היה פשוט במודגש. איני זוכר את הורי נוסעים לבלות. אולי פעם להצגה מיוחדת, אירוע משפחתי או קהילתי, או לצורך טיפול רפואי. היה להם קשה להעזר מהעסק. לגבינו הילדים, אמנם המצב היה שונה, ולא היה קיץ שלא בלינו ליד שפת הים או בהרים. אבל זה שייך לאותו נושא "בריאות", שעוד נספיק לדוש בו.

העיירה בה גדלנו הייתה בת 7000 תושבים, לרוב פועלים ופקידים זוטרים, בתי חרושת קטנים, בעצם לא יותר מבתי מלאכה, ועורף כפרי גדול מאוד, שבמרכזו בית חרושת לסוכר ורכבת מסילה צרה שקשרה בין עשרות הכפרים, להובלת התוצרת החקלאית למשחטות, למחלבות ולשווקים. האזור נקרא "שקע האודר", אותו חבל ארץ, שיושב ע"י ביטול של נהר בליטא במאה השמונה עשרה ודומה היה במקצת ל"פולדר" הולנדי. לא פלא, איפוא, שבווריצן היה מקום להרבה מאוד חנויות, כי העיירה הייתה מרכז הקניות לכל חבל האודר. לכן ימי המפגש העיקריים של ציבור הקונים, פועלים, חקלאים ופקידים, היו בערבי שבת וחגים, בהם קהל זה התפנה לקניות. בסך הכל האוכלוסייה הייתה ענייה מאוד ועם פרוץ המשבר העולמי ב- 1929 המצב החמיר.

במרכז העיירה היתה כיכר עם אלון (סמל הגרמניות), אנדרטה לחללי מלחמת פרוסיה-צרפת ב- 1870/1 ומקום לעצרות-עם פוליטיות בשנים הסוערות בעתיד לבוא. הכיכר היתה מוקפת בתים; אורכה כחצי קילומטר. בקצה המזרחי תחנת הרכבת ובקצה המערבי העירייה - או "בית המועצה" (אם רוצים לתרגם את המונח הגרמני במדויק). בבניין העירייה שכנו לשכת ראש העיר ותחנת המשטרה. בשנים שאני גדלתי שם ראש העיר היה משפטן שכיר, לא מבני המקום, ולא אזרח מבוסס או נציג סיעה פוליטית כלשהי. ראש העיר היה ממונה גם על המשטרה, לכן לא במקרה שוכנה גם היא בבניין העירייה. על גג הבניין הותקן צופר אזעקה, שבהעדר התקפות מן האוויר בימים ההם שימש להזעקת אש; מספיק היה שבשולי העיר איזה פח אשפה או מתבן עלה באש (האחרון לעתים לגמרי לא נדירות, כאשר בעל המבנה הרגיש שיוכל להסתדר עם הביטוח), כדי להפעיל את הצופר, לא חשוב מתי. וכדי להבטיח תקינותו במאה אחוז, הוא הופעל כל יום בשעה 12:00 בצהריים לכמה שניות.

כמאתיים מ' לכיוון מערב, בצומת הרחוב הראשי, עמדה כנסייה (פרוטסטנטית) בת 700 שנים, ולה מגדל פעמונים שגובהו 75 מ'. חציו העליון בנוי מעץ. בדיוק ממול, במרחק 40-50 מטר, עמד הבית שלנו, שהיה בית פינתי ועמד בעברו השני של אותו צומת. צלצול הפעמונים בימי ראשון בבוקר לא הפריע לנו במיוחד. שריפה במגדל, שנגרמה ע"י קצר חשמלי במנגנון ההפעלה של הפעמונים, הייתה אירוע מסמר שער; הסיכוי שהמגדל הבווער יתמוטט ויפול על ביתנו לא היה מעודד במיוחד (שמש הכנסייה, אדם בעל תושייה, התגבר על שריפה עם מכשיר כבוי ידני).

אם אורך כיכר העיר היה כחצי קילומטר, אורכו של הרחוב הראשי היה כפול מזה. שם היו רוב החנויות ובשעות בין הערביים הרחוב היה הומה אדם. עבור הנוער, בגילאים השונים, הרחוב הראשי (ווילהלמֶשטְרַסֶה) היה לטיילת. שם נפגשו והתהלכו בזוגות (מי שהעז). באחד הימים החליט סגל המורים של ביה"ס התיכון להטיל עוצר בית משעה שש בערב על תלמידיו, כדי לעודד את עשיית שיעורי הבית. סגל מורי התיכון קיים תורנות וסיוורים כדי לאכוף את העוצר.

אם העיר ווריצן הייתה בתוס מלחמת העולם הראשונה, עיר דמוקרטית וליבראלית בהשקפתה, כפי שהורי תמיד הדגישו (אך לדעתי 'quod erat demonstrandum' כפי שנהגו הרומאים לומר, 'אשר צריך היה להוכיח' - כי אישית אף פעם לא האמנתי בכך) - הרי שמצב זה השתנה במהרה. באזורים התעשייתיים ובערים הגדולות המוני הפועלים היו מאורגנים באיגודים מקצועיים ונשאו את דגל הסוציאליזם: מפלגות הפועלים היוו את הרוב בקשת הפוליטית. חיי הרוח והמדע פרחו במרכזים הגדולים. אך בפרובינציה ובאזורים כפריים המעמד הבינוני